

VALORIFICAREA ȘTIINȚIFICĂ ȘI CULTURAL-EDUCATIVĂ A COLECȚIILOR PARTICULARE DE ETNOGRAFIE*

FLORICA GOINA și BARBU ȘTEFĂNESCU

Una din formele sub care se prezintă astăzi patrimoniul etnografic la nivel național, este și cea a colecțiilor particulare. Luarea în evidență, conservarea și restaurarea pe măsura posibilităților, valorificarea complexă, științifică și cultural-educativă a lor, constituie o sarcină prioritară izvorită din Legea Patrimoniului Cultural Național.

În județul Bihor s-au constituit, în special în ultimele două decenii, mai multe colecții particulare, ce cuprind o gamă diversificată de obiecte etnografice. Acțiunea de evidență a acestora reliefează o pre-dilecție pentru obiectele de lemn și ceramică, în al doilea rând pentru feronerie și textile; pe de altă parte se constată predominarea obiectelor legate de ocupațiile tradiționale ale poporului român — agricultură și păstorit, — apoi obiectele de interior, cele legate de meșteșuguri țărănești, obiecte de port etc.

Colecțiile respective pot și trebuie să fie valorificate, sub o formă multilaterală, de către muzee sau alți factori științifici și culturali. De aceea se impune integrarea acestor valori circuitului științific etnologic, concomitent cu prezentarea lor sub diferite forme publicului larg.

Nu ne propunem să insistăm prea mult asupra valorificării colecțiilor particulare din punct de vedere științific. Ținem să menționăm doar faptul, binecunoscut de altfel, că este de datoria fiecărui cercetător care studiază monografic o anumită zonă sau problematică cu profil etnografic, să ia în considerare și colecțiile particulare constituite în arealul respectiv sau a celor formate cu obiecte din zonă, aflate însă în afara ei.

Dată fiind situația lor de amatori, de cele mai multe ori colecționarii nu posedă, decât în mică măsură, datele informative necesare relative la obiectele pe care le posedă. Am întâlnit însă cazuri când, pentru valorificarea științifică a obiectelor din colecțiile lor, colecționarii

* Lucrarea a fost prezentată în cadrul simpozionului „Muzeul contemporan — factor activ în realizarea educației socialiste a oamenilor muncii”, Oradea, 14—16 noiembrie 1978.

ne-au fost de un real folos. Astfel trebuie să menționăm pe Roman Aurel Flutur — posesorul celei mai importante colecții etnografice din județ — care, pentru multe din obiectele sale, a întocmit o evidență primară și chiar fișe analitice de evidență, după modelul celor cu care operăm uzual. Aici apare un alt aspect, acela al colaborării, al legăturilor strânse ce trebuie să existe între muzee, oficiile patrimoniului cultural național și colecționari. Este absolut necesar ca aceștia din urmă să primească un sprijin activ din partea muzeografilor pe linia întocmirii unei evidențe științifice. În urma instructajului făcut, în județul nostru acest deziderat a fost realizat parțial.

Colecțiile particulare pot intra în atenția cercetătorilor, fie prin anumite obiecte cu valoare științifică ridicată, unele chiar unicate, indispensabile pentru tratarea unei problematici legate de anumite aspecte etnografice, fie prin suma obiectelor sale, prin contribuția pe care o pot aduce la completarea materialului cules din teren sau a colecțiilor muzeelor. Este de neconceput, de exemplu, un studiu asupra agriculturii din sudul Bihorului fără luarea în considerare a pieselor din colecția amintită a lui Roman Aurel Flutur, ne referim în primul rând la cele două pluguri „de coastă”, specifice unor zone cu teren accidentat, a grabei de lemn, a răbojului agricol al satului Ghighișeni, spre a menționa doar câteva dintre cele mai importante, după cum este tot atît de neconcepută studierea artei populare din zona Crișului Negru fără a ține cont de colecția amintită.

O formă superioară de valorificare științifică a colecțiilor particulare, importantă în primul rând prin integrarea lor circuitului de valori științifice, este prezentarea acestora pe cît posibil exhaustiv, în cataloage întocmite după criteriile riguroase. În acest sens ne-am propus întocmirea unui astfel de catalog pentru colecția Roman Aurel Flutur. Lucrarea ar trebui să cuprindă în accepțiunea noastră: un scurt istoric al întocmirii și evoluției colecției, un studiu introductiv în care să se reliefeze importanța colecției, necesitatea și scopul întocmirii catalogului, precum și metoda folosită. Apoi, fiecare obiect va beneficia separat de o fișă aparte. Fișa fiecărui obiect va cuprinde anumiți parametri generali cu caracter de repetabilitate la fiecare piesă, cum ar fi: locul de proveniență (de achiziție), locul confecționării, datarea, tehnica de prelucrare și de ornamentare, modul de folosință. Pe lângă aceștia în cazul în care există anumite date speciale, în legătură cu modul de funcționare, cu cromatica etc., ele vor constitui o rubrică aparte în cadrul fișei de obiect. Ilustrația nu poate avea același caracter exhaustiv, din cauza numărului mare al obiectelor, de aceea se impune redarea numai a celor mai reprezentative. Ilustrația realizată prin fotografii urmează a fi completată cu desene ale obiectelor care se pretează mai puțin la fotografie, ale unor motive ornamentale și stilistice, ale unor detalii semnificative.

Revenind la o idee subliniată anterior, aceea a colaborării, a legăturii permanente ce trebuie să existe între colecționar și factorul competent reprezentat de muzeu sau O.J.P.C.N., trebuie reliefat faptul că această colaborare nu poate fi redusă la o simplă luare în evidență, — absolut necesară pentru ambele părți, dar insuficientă, — muzeul, în primul rînd, avînd datoria să intervină pe măsura posibilităților în procesul de oprire al degradării unora din aceste obiecte, prin măsuri de conservare și restaurare. În cazul colecției Roman Aurel Flutur au fost tratate chimic, la sediul Muzeului Țării Crișurilor, obiecte de lemn supuse degradării, acordîndu-se prioritate celor cu valoare mai ridicată, între care un colțar, piesă de excepțională valoare artistică, un podișor datat 1878—1879, un plug etc., iar din colecția Raab Rudolf, mai multe obiecte de lemn și fier.

Un alt aspect al valorificării colecțiilor particulare este cel cultural-educativ. La valorificarea lor din acest punct de vedere trebuie să concure mai mulți factori: școala, organizațiile de pioneri și tineret, dar în primul rînd muzeele de profil, sau secțiile de profil din cadrul muzeelor de tip enciclopedic. Credem că prima și cea mai importantă sarcină ce revine muzeografilor este sprijinul acordat pe linia organizării unor expoziții cu caracter permanent, în localitatea de reședință a colecționarului și în primul rînd acolo unde nu există muzeu de profil. Acest sprijin constă în întocmirea pe baza materialului cuprins în colecție a unei tematici de expoziție, realizabilă în condițiile concrete de la fața locului.

Nu în ultimă instanță, rolul muzeografilor rezidă, în scoaterea în evidență, de pe pozițiile specialistului, a importanței științifice, culturale și turistice a colecțiilor respective în fața autorităților locale, pentru asigurarea spațiului necesar expunerii.

Organizarea unor astfel de expoziții cu caracter permanent și-a dovedit eficiența practică mai ales în localitățile mult frecventate de turiști, dar și în alte localități, unde se impun tocmai prin lipsa concurenței din partea altor obiective. Astfel, colecția Roman Aurel Flutur din Oraș Dr. Petru Groza a reușit să atragă un mare număr de turiști îndeosebi în sezonul estival. Numai în vara lui 1978 a fost vizitată de peste 2 000 de persoane, cifră mare dacă ne gîndim că expoziția a fost deschisă doar în timpul liber al colecționarului.

Expozițiile de acest gen vin apoi în sprijinul școlilor din localitatea de reședință, sau din localitățile din care colecționarul a adunat obiectele. Realizări notabile s-au obținut în acest sens tot în Oraș Dr. Petru Groza cu amintita colecție a lui Roman Aurel Flutur. Cu școlile din localitate, de pildă, au fost organizate lecții tematice îndeosebi cu profil istoric sau de limba română. Tot aici trebuie să menționăm interesul pe care l-a trezit colecția în rîndurile unui grup de studenți, care-și făceau practica la Uzina Mecanică din localitate, mai ales că unii dintre ei aveau de executat drept proiecte niște cricuri

— dispozitive de ridicat — dovedind un justificat interes pentru „heipanele” din colecție.

În același timp colecția amintită a constituit un important punct de sprijin pentru Casa orășenească de cultură, instituție care de fapt a pus la dispoziția deținătorului colecției spațiul de expunere. Multe dintre ședințele cenaclului literar „Miron Pompiliu” din localitate s-au desfășurat în sălile de expoziție. Nu rare au fost cazurile când în cadrul acestor ședințe — cu o largă participare în special din rândurile tineretului — au fost prezentate unele obiecte mai deosebite între care dispozitivul pentru focul viu și răbojul agricol.

O altă manieră de valorificare a colecțiilor particulare este cea prin expoziții temporare organizate în muzee, cu larg ecou și interes în rândurile publicului. Între acțiunile de acest gen organizate la Muzeul Țării Crișurilor amintim în primul rând prima expoziție tematică organizată de Oficiul Județean Bihor al Patrimoniului Cultural Național, în colaborare cu secția de etnografie a Muzeului Țării Crișurilor, intitulată „Ceramică și lemn în colecțiile din Oradea”. Titlul expoziției a fost ales ținând cont de prioritatea ceramicii și lemnului în colecțiile particulare și a inclus cele mai reprezentative piese deținute de colecționarii orădeni.

De acelaș interes în rândurile publicului s-au bucurat și celelalte expoziții temporare organizate la sediul Muzeului Țării Crișurilor și al Muzeului etnografic din Beiuș, cu colecționarii. Din inițiativa secției de etnografie a muzeului orădean a fost deschisă în perioada mai—iunie 1975, în sala „Romulus Vuia” a Muzeului Țării Crișurilor, expoziția „Zona etnografică a Crișului Negru oglindită în colecția Aurel Flutur”, ce a inclus 112 din cele mai reprezentative piese din colecția amintită. Muzeul etnografic din Beiuș a fost promotorul mai multor expoziții de acest gen, prezentând sistematic publicului colecțiile Roman Aurel Flutur, Bodea și Marossy. Trebuie menționat apoi faptul că piese aparținând colecției Roman Aurel Flutur au fost incluse și în unele expoziții organizate în alte orașe din țară tocmai datorită valorii lor ridicate.

Această succintă prezentare a unei problematici care, evident, ar necesita mai multe discuții, are doar menirea de a atrage atenția asupra unui aspect cu un statut nu îndeajuns de clarificat în privința atitudinii pe care lucrătorii muzeelor trebuie să o aibă față de el. Și credem că munca muzeografilor în această ordine de idei, necesită față de aspectele amintite deja, o latură aparte: aceea de a face totul pentru ca aceste colecții să intre în patrimoniul muzeal — fie prin donații, fie prin achiziții — indiferent că ele vor rămâne în continuare în localitățile respective sau vor fi transportate la sediul muzeului, deoarece numai acest lucru garantează în mod suficient perpetuarea existenței obiectelor pe care le cuprind. Un pas important s-a făcut în acest sens la Muzeul Țării Crișurilor, care a achiziționat în anul 1978 colecția Roman Aurel Flutur.

LA VALORISATION SCIENTIFIQUE ET CULTURELLE-ÉDUCATIVE DES COLLECTIONS PRIVÉES D'ETHNOGRAPHIE

Résumé

Les auteurs mettent en évidence les possibilités d'intégration dans le mouvement scientifique, culturel et éducatif de l'une des formes sous laquelle se présente aujourd'hui le patrimoine ethnographique — les collections privées. Ces collections, qui bien souvent contiennent des pièces d'une immense valeur documentaire, ne doivent pas être ignorées par ceux qui travaillent dans les musées, ils peuvent les étudier ou présenter sous forme d'expositions au gros public, étant de leur devoir de faire tout pour les intégrer dans les collections des musées, soit par des acquisition, soit par donations.